

BAZI ÜLKELERDE YÜKSEKÖĞRETİMİN YÖNETİMİ VE FİNANSMANI

Yrd. Doç. Dr. Ramazan KILIÇ*

ÖZET

Bu çalışmada, bazı ülkelerdeki yükseköğretimin yönetimi ve finansmanı ele alınarak incelenecektir. Türkiye'de yükseköğretimin finansmanı ele alınırken değişik ülkelerde uygulanan farklı finansman yapılarının incelenmesi önem taşımaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada yükseköğretimde birbirlerinden önemli ölçüde farklı finansman şekilleri uygulayan ülkeler seçilerek incelenecektir.

1. GENEL OLARAK

Günümüzde devletin eğitim hizmetlerinin sunulmasında bir rol alması ile ilgili olarak herkeş görüş birliği içerisinde. Ancak, devletin bu hizmetlere ne ölçüde müdahale etmesi gerektiği konusunda görüşler farklılaştığı gibi, her devlet de farklı uygulamalar içerisinde.

Bazı ülkelerde yükseköğretim kurumları, kamu kaynaklarını hiç kullanmadan sadece öğrencilerin ödedikleri öğrenim ücretleri ile finansmanlarını karşılarken,

* Dumlupınar Üniversitesi, İ.İ.B.F. Öğretim Üyesi

yükseköğretimde tüm harcamaların (barınma ve beslenme dahil) devlet tarafından karşılandığı ülkeler de bulunmaktadır.

İngiltere, ABD, Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda gibi Anglo-Sakson ülkelerinde üniversite yönetimi üniversite mensubu olmayan kişilere devredilmiştir. Bu ülkelerde, üniversite yönetimi İngiltere ve Avustralya'da *council*, İskoçya'da *court*, Amerika Birleşik Devletleri'nde *board of trustees*, *board of governors* veya *board of regents* olarak isimlendirilen yönetim kurullarına bırakılmıştır.²

2. YENİ ZELANDA'DA YÜKSEKÖĞRETİM

(Üniversiteler, Teknik Okullar, Kolejler ve Wananga) ile özel öğretim kurumlarının Yeni Zelanda'da yükseköğretim kurumları; devlet yükseköğretim kurumlarından oluşmaktadır.³

2.1. Yeni Zelanda'da Yükseköğretim Kurumları

1989 Eğitim kanununda 4 çeşit devlet yükseköğretim kurumu tanımlanmıştır; Üniversiteler, Teknik Okullar (Politeknik), Eğitim Kolejleri ve Wananga.⁴

Bu kurumlarla ilgili ayrıntılar ise aşağıda verilmektedir.

2.1.1. Yükseköğretimde Kurumsal Manzara

Yeni Zelanda'da 7 üniversite vardır; Auckland, Waikato, Massey, Victoria, Canterbury, Lincoln ve Otago Üniversiteleridir.

2.1.1.1. Teknik Okullar

Yeni Zelandada 25 Teknik Okul vardır. Teknik Okulların Kontrolü kendi oluşturdukları kurullar tarafından yapılmaktadır. Teknik Okul Kurulu'nun üyeleri, işverenler, endüstri kuruluşları, yerel otoriteler, üniversiteler ve etnik gruplardır.⁵

2.1.1.2. Eğitim Kolejleri

Auckland'da öğretmen eğitimi kursları için 5 Eğitim Koleji kurulmuştur. Eğitim Kolejleri, Üniversiteler ve Teknik Okullar gibi kendi kurulları tarafından yönetilirler.

¹ TÜSİAD, Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim Bilim ve Teknoloji, İstanbul, Haziran, 1994, s.105.

² METEKSAN A.Ş., Türk Yükseköğretiminde On Yıl 1981-1991, 1981 Reformu Ve Sonuçları, Ankara, Kasım 1991, s. 5.

³ George PREDDEY, *New Zealand Model: Public Funds Allocation To Universities*, New Zealand of Education, New Zealand, 18 March 1996, p.12.

⁴ PREDDEY, A.g.e., p.17.

⁵ A.g.e., p.18.

2.1.1.3. Wanangalar

Yeni Zelanda'da Wanangalar'da yükseköğretim, Maori geleneklerine göre yapılmaktadır.

2.2. Yeni Zelanda Eğitim Reformu

Yeni Zelanda Eğitim reformları, genel olarak 1985-95 yılları arasında yapılmıştır. Bu reformlarda esas olan, özerkliği arttırmak/her düzeyde sağlamak, kesin sorumlulukları belirlemektir. Reformun karakteristik özelliği kendi kendine yönetimi sağlamaktır.

2.3. Yükseköğretimin Finansmanı

1989'da gerçekleştirilen Kamu Finansmanı kanunu üniversite, teknik okul ve eğitim kolejlerinin aynı temele dayalı benzer finansman almalarını kapsamaktadır. Her üniversitenin kendine özgü gelirleri vardır. Her bir üniversite kendi kaynaklarını kendi programlarıyla belirlemektedir.⁶

1990 yılında yükseköğretim kurumlarında uygulanmaya başlanan fonlama sistemiyle uygulanan öğrenim ücreti reformu fon gelirlerini artırmıştır.⁷

Yükseköğretim kurumlarında seviye yarışı, fiyatta (harç ücreti) ve kalitede rekabete dayanmaktadır. Bu da üniversitelerin eğitim seviyelerini arttırmaktadır. Devlet yükseköğretim kurumları bir ticari kurum işletmesi gibi işlemekte ve bu nedenle özel sektöre benzer yatırım kararları alınmaktadır.

Devlet, üniversite öğrencilerine bazı finansal yardımlarda bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo.1.
Yükseköğretim Öğrencilerine Yapılan Finansal Yardımlar: 1994-1995
Bütçesi (NZ\$.1.00.=US\$ 0.675)

1994-95 Okul taksiti sübvansiyonu (1994 EFTS)	Öğrenci Sayıları	
Üniversite Öğrencisi	\$860.8	117.570
Üniversite Sonrası	\$147.3	10.733
Öğretmen Eğitimi	\$60.3	5.519
Özel/Uzmanlık	\$47.3	2.237
(PTE Kursları)	-----	
	\$1120.6	
Üniversiteler	\$642.3	75.716
Politeknik	\$401.8	54.161
Eğitim Kolejleri	\$54.6	7.028
Wananga	\$ 2.2	281

⁶ A.g.e., p.10,18

⁷ A.g.e., p.14.

(PTEs)	\$ 5.0	

	\$ 1120.6	
Öğrenci Desteği	\$ 241.7	
Öğrenci ödenekleri	\$ 341.4 (geri ödenebilir)	
Öğrenci Borçları		

Kaynak: George PREDDEY, *New Zealand Model...*, p.6.

Yeni Zelanda'da hükümetin yükseköğretimde öğrenim ücreti sübvansiyonu giderek azalmakta, buna karşılık yükseköğretimde öğrenim ücretleri giderek artmaktadır.⁸

2.3.1. Yeni Zelanda'da Fon Kaynakları

Yeni Zelanda'da yükseköğretimdeki önemli yeniliklerden birisi öğrencilerin öğrenim ücreti katkılarının istikrarlı bir şekilde artmasını kapsamaktadır. Ancak, devletin, öğrenim ücreti sübvansiyonu devam etmekte, bu da toplam maliyetlerin yaklaşık olarak %80'ini oluşturmaktadır.

1990 yılından itibaren yükseköğretimde temel konu, öğrencilerin yararlandıkları hizmetin karşılığını ve maliyetleri karşılamalarıdır. Bu yıldan itibaren öğrencilerin üniversitelere yaptıkları katkı artış göstermiştir. Bu artış 1989 yılında %3 iken, 1994 yılında %18'e yükselmiştir.

Hükümetin 10 Ocak 1995'te ilan ettiği öğrenim ücreti sübvansiyonu azalış göstererek %1 oranında azalmıştır. Öğrenci harç sübvansiyonlarındaki azalmayla birlikte toplam devlet sübvansiyonu oranı, tahminen 1995'te %80, 1999'da %75 olacaktır.

Yeni Zelanda'da öğrenim harçları sübvansiyonlarında devlet harcamaları aşağıdaki tabloda verilmektedir.⁹

Tablo.2.
Öğrenim Harçları Sübvansiyonlarında Devlet Harcamaları
(NZ. \$ 1.00= US\$ 0.675)

Yıllar	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
EFTES									
Fonlaması	114.109	124.125	131.519	137.224	139.916	142.994	145.866	148.796	151.784
Harcama (\$NZx milyon)	993.3	1.096.6	1.100.9	1.115.1	1.124.0	1.132.0	1.132.0	1.139.6	1.147.1

⁸ PREDDEY, A.g.e., p.20.

⁹ PREDDEY, A.g.e., p.21.

1994 yılında üniversiteler kendi fonlarının yaklaşık yarısını oluşturmuşlardır. Üniversitelerde öğrenim ücretlerinin yaklaşık %40 oranında artması, üniversitelerde etkinliği ve başarıyı getirecektir. Böylece üniversiteler, kalite ve fiyat temelinde rekabet edeceklerdir.¹⁰

2.3.1.1. Kamu Fonları Tahsisi için Kriterler

Tüm devlet yükseköğretim kurumları ve özel öğretim kurumlarında fon tahsisi; öğrenci sayısına göre verilen devlet fonları ve öğrenci harçlarına dayanmaktadır.

Öğrenciler, öğrenimlerini devlete borçlanarak ta sürdürebilmektedirler. Öğrenciler devlete olan borçlarını mezuniyetten sonra devlete geri ödemektedirler.

2.3.1.2. Öğrenim Harcı Sübvansiyonları

Devlet yükseköğretim kurumlarındaki fonlamanın önemli ilkeleri şunlardır;

i. Sistem öğrenci tarafından yönlendirilmektedir,

ii. Yükseköğretim kurumlarında rekabet, maliyetlerin minimize edilmesini sağlayacağı gibi, öğrenim ücreti yükünün de azaltılmasını teşvik edecektir.

2.3.1.3. Öğrenci Borçları Ve Ödenekler

Hükümet 1992 yılında öğrenci borç şeması oluşturmuştur. Şemaya göre öğrenciler 3 şekilde borçlanmaktadır; zorunlu öğrenim ücreti, kurs harcamaları ve diğer yaşamsal harcamalar. 1994-95 bütçesinde borçlar için 341 Milyon \$ ödenek ayrılmıştır.¹¹

Yeni Zelanda'nın toplam borçlarının 2001 yılında 4.2.Milyar NZ\$ ve 2025 yılında yaklaşık olarak 12 Milyar NZ\$ olacağı beklenmektedir (1995 yılı dolarıyla).¹²

Ortalama olarak borçlar, 16.830 \$ (bayanlar için) ve 17.446 \$ (erkekler için) 38 yıl ve daha kısa sürede ödenmektedir. Bununla beraber, uzun geri ödeme dönemleriyle, borçların yaklaşık olarak %50'si 40 yaşında ve %95'i de emeklilik döneminde yaklaşık 65 yaşında geri ödenmektedir.¹³

2.3.2. Kalite/Etkinlik ve Adaletin Karşılaştırılması

Yükseköğretim kurumlarında uygulanan fon modeli ile, gerçek öğrenim ücreti maliyetlerinin yaklaşık olarak %20'si elde edilmektedir. Kurumlar böylece, kalite ve fiyat temeli üzerinde rekabet etmektedirler.¹⁴

¹⁰ A.g.e., p.21.

¹¹ A.g.e., p.23.

¹² A.g.e., p.23.

¹³ A.g.e., p.34.

¹⁴ A.g.e., p.31.

2.3.2.1. Kaliteye Karşın Büyüme

Yeni Zelanda'da 1990 yılından itibaren yükseköğretim kurumlarında EFTS fonlaması uygulanmaya başlanmıştır. EFTS fonlamasıyla yükseköğretim fonları artış göstererek, 1989 yılında %3, 1994'te ise %20 artmıştır. Buna karşılık hükümet 10 Haziran 1995'te öğrenim ücreti sübvansiyonlarını %1 azaltarak, toplam sübvansiyonu 1995'te %80'e düşürmüştür. Toplam sübvansiyonun 1999'da %75'e düşmesi hedeflenmektedir.

EFTS fonlaması ve devletin yaptığı öğrenci sübvansiyon harcamalarının gelişimi aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo.3.
Öğrenim Ücreti Sübvansiyonlarında Hükümet Harcamaları:1991-99
(NZ\$ 1.00=US\$ 0.675)

Yıllar	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
EFTS Fonlaması	114.109	124.125	131.519	137.224	139.916	142.994	145.866	148.796	151.784
Harcamalar	999.3	1.059.4	1.096.6	1.100.9	1.115.1	1.124.0	1.132.0	1.139.6	1.147.1
(NZ\$ Milyon) Harcamalar / EFTS									
(NZ\$)	8705	8533	8342	8025	7970	7860	7759	7654	7560

Kaynak: George PREDDEY, *New Zealand Model.*, p. 31.

Yükseköğretim kurumlarında öğrenim ücretlerinin artışıyla birlikte, etkinliği sağlamak mümkündür. Çünkü, öğrenci sayısının artışıyla orantılı olarak, öğrencinin katlandığı maliyetler de azalmaktadır.

2.3.2.2. Katılımda Engel ve İstekler

Eğitimde, ulusal düzeyde yapılan tespit sınavı, üniversiteye girişte bir standart getirmektedir. Uygun yaştaki her öğrenci kanuni bir hak olarak üniversiteye girebilir (20'yaş ve üstündekiler). Üniversiteler, kaynaklarının yetersizliğine paralel olarak bazı bölümlere girişi sınırlandırmaktadırlar. Birçok profesyonel bölüm, özellikle daha yüksek maliyetli olan Tıp, Dişçilik ve Veterinerlik bölümü gibi alanlarda, genellikle akademik bir başarı temelinde giriş sınırlaması yapılmaktadır.

2.4. Özel Öğretim Kurumları

Yeni Zelanda'da özel öğretim kurumlarının sayısı oldukça yüksektir. Özel Öğretim Kurumları (PTE) piyasa şartlarına uygun olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bu kurumlara sağlanan devlet fonunun sınırlı miktarda olmasına rağmen, bunlar, küçük kasabalarda bile faaliyet göstermektedirler. Devlet yükseköğretim kurumları ile rekabet içerisindedirler. Özel eğitim kurumları çeşitli şekillerde devlet fonlarından yararlanırlar.

3. ABD'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN YÖNETİMİ VE FİNANSMANI

3.1. Genel Olarak

ABD 50 eyaletin bir araya gelmesiyle oluşan bir siyasi yapıyla, her eyaletin kendi halkının seçtiği bir valisi, meclisi, anayasası, mahkemesi ve bütçesi vardır. Dolayısıyla, her bir eyalet için eğitim sistemi ayrı ayrı ele alınacak bir konudur.¹⁵

ABD'de eyaletler, eğitimin finansmanında giderek artan bir rol almakta ve bu finansmanı da genellikle emlak vergileriyle karşılamaktadırlar.¹⁶ Eğitim sisteminin ademi merkezizetçi olmasında da Amerikan toplumunun ulusal birlik anlayışının federatif bir yapıya dayanmasının büyük bir etkisi söz konusudur.¹⁷

ABD'de yükseköğretim, liseden sonra başlanılabilen iki ve dört yıllık yükseköğretim kurumlarından oluşmaktadır. Amacı, teknik alanda eğitim vermek ve öğrencileri dört yıllık fakülterlere hazırlamak olan iki yıllık yüksekokulların yönetimi ve finansmanı bölge idaresi tarafından karşılanmaktadır.¹⁸

ABD'de üniversiteye girişte büyük bir serbestlik vardır. Öğrenciler okumak istedikleri bölümlere ayrı ayrı müracaat ederler. Her üniversite ve bölümün girişte istedikleri şartlar birbirinden farklılık arz etmektedir. Üniversite veya bölümler bir öğrenciyi kabul ederken bazı kriterlere göre hareket etmektedirler. Bunlar; öğrencinin önceki dönemlerdeki derslerden aldığı notlar, üniversitelere girişte istenen genel yetenek ve bilgi testlerinin sonuçları ile referans mektuplarıdır.¹⁹

3.1.1. ABD'de Yükseköğretim Kurumları

1996 yılı itibariyle ABD'de on dört milyondan fazla öğrenci 3600'dan fazla yüksek öğrenim kurumunda öğrenime devam etmiştir. ABD'deki 3600 yükseköğretim kurumundan 2100'den fazlası dört yıllık, 1500'ü de iki yıllıktır. Bu okulların çoğunda öğrenci sayısı 1000-3000 arasındadır. Bunun yanı sıra yabancı ülkelerden ABD'de yükseköğretime devam eden 450.000'in üzerinde öğrenci bulunmaktadır.²⁰

ABD'de yükseköğretim kurumları özel okullar ve devlet (eyalet) okulları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.²¹ Bu ayırım sadece idari açıdan olmaktadır, eğitimin kalitesi ve verilen diplomaların geçerliliği bakımından bu okullar arasında hiçbir fark yoktur. Hem özel okullarda hem de devlet okullarında öğrenim paralı olarak verilmektedir. Ancak, kamu desteğinden daha fazla yararlanmaları nedeniyle devlet

¹⁵ *International Student Guide to the USA*, Premiere Edition, 1994-1995, p.11.; İrfan ERDOĞAN, *Çağdaş Eğitim Sistemleri*, Sistem Yayıncılık, I.Basım, İstanbul, Ekim 1995, s.53.

¹⁶ Joseph E. STIGLITZ, *Kamu...*, s.450.

¹⁷ İrfan ERDOĞAN, *A.g.e.*, s.43.

¹⁸ *A.g.e.*, s.53.

¹⁹ Süreyya ERSOY, *Amerika'da Yüksek Öğrenim İçin El Kitabı*, III. Baskı, Fulbright Eğitim Komisyonu, Ankara, 1996, s.19.; Hüseyin KORKUT, *A.g.e.*, s.17.

²⁰ Süreyya ERSOY, *A.g.e.*, s.1.8.

²¹ *International Student Guide to the USA*, Premiere Edition, 1994-1995, p.11.

yükseköğretim kurumlarında öğrenim ücretleri özel okullara göre daha düşüktür. Bu nedenle genellikle devlet yükseköğretim kurumlarında öğrenci mevcudu daha fazladır.²²

ABD’de yükseköğretim kurumları; Üniversite (University), Kolej (College) ve Teknoloji Enstitüsü (Institute of Technology) olarak ta sınıflandırılmaktadırlar. Bu okulların dışında iki ve üç yıllık olabilen Meslek Yüksek Okulları (Community College, Junior College, Technical Institute) da bulunmaktadır. Bu kurumlar hakkında aşağıda kısa bilgiler verilmektedir.²³

3.1.1.1. Üniversiteler (University)

ABD’de üniversiteler, ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim ve öğretim yapan, genellikle birçok fakülte ve kolejden oluşan yükseköğretim kurumlarıdır. Bu kurumlar en az eğitim öğretim kadar araştırma faaliyetlerine de önem vermektedirler.

ABD’de üniversitelere giriş için; öğrencinin bilgi düzeyi, akademik durumu, bilgi ve yetenek testlerinde aldığı sonuçlar, referans mektupları, öğrenim ve geçim harcamalarını karşılayabilmek gibi şartlar istenmektedir.²⁴

3.1.1.2. Kolejler (College)

ABD’de kolejler de üniversitelere eşit düzeyde faaliyet gösteren yükseköğretim kurumlarıdır.

3.1.1.3. Teknoloji Enstitüleri (Institute of Technology)

ABD’de Teknoloji Enstitüleri yaygın olarak bulunmakta ve üniversitelere denk düzeyde eğitim vermektedirler.

3.1.1.4. Meslek Yüksek Okulları (Community College, Junior College, Technical Institute)

ABD’de Meslek Yüksek Okulları, liseden sonra iki yıllık eğitim veren ve öğrenimlerini başarıyla tamamlayan öğrencilere ön lisans diploması veren yükseköğretim kurumlarıdır.

3.1.2. ABD’de Kamusal Yükseköğretimin Finansmanı

ABD’de devlete ait yaklaşık olarak 600 Kolej ve Üniversite vardır. Geriye kalan diğer 1.550 Kolej ve Üniversite ise özel sektör tarafından işletilmektedir.

²² Süreyya ERSOY, Amerika Birleşik Devletlerinde Yüksek Öğrenim ve Dil Öğrenimi İçin Genel Bilgi, Fulbright Eğitim Komisyonu, 1997., s.8.

²³ ERSOY, A.g.e., s.9-11.

²⁴ A.g.e s.2.

ABD'deki bu üniversite ve kolejlerden hiç birinin eğitimi ücretsiz değildir.²⁵

ABD'de devlet kolej ve üniversiteleri genellikle vergilerle ve eyaletler tarafından finanse edilmektedirler. Geriye kalan diğer maliyetler ise, öğrencilerden alınan ücret ve harçlarla karşılanmaktadır.²⁶ Üniversiteler fon sağlamak amacıyla yaptıkları bağış kampanyalarından da önemli ölçüde kaynak elde etmektedirler.²⁷

Amerika Birleşik Devletleri'nde, eyalet üniversiteleri dahil olmak üzere federal devlet, bütçelerine %40-50 dolayında finansal katkı yapmakta, geriye kalan kısım ise diğer kaynaklardan sağlanmaktadır.²⁸

Bu kurumların temel görevi öncelikle kendi eyaletleri içerisindeki halkı eğitmektir. Bu nedenle eğer bir öğrenci kendi eyaletinden başka bir eyaletteki üniversiteye devam ederse, bu okula daha fazla ücret ödemeye mecbur edilmektedir.²⁹

1994-1995 öğretim yılında, dört yıllık bir devlet üniversitesinde, bir öğrencinin ortalama yıllık maliyeti yaklaşık olarak 9.000 \$ (kampüste yaşayan bir öğrenci için) dir. Bu tutarın yaklaşık 2.700 \$'lık kısmı öğrenci harç ve ücretlerinden karşılanmaktadır.³⁰

ABD'de eğitimin finansmanı federal hükümet, eyalet ve bölge olmak üzere üçlü bir organizasyon tarafından sağlanmaktadır.³¹ ABD'de öğrencilerin ödedikleri eğitim bedeli (tuition), öğrencilerin aldıkları eğitimin karşılığı iken, harç (fee) ise; kütüphane, sağlık, spor tesisleri vb. hizmetler için alınmaktadır.³²

ABD'de yükseköğretim kurumlarının finansman kaynakları ve oranları aşağıdaki tabloda toplu halde gösterilmektedir.

²⁵ Celeste COLGAN, "Administering Higher Education In a Democratic Society", *Freedom Papers*, USA, July 1994, p.2.; Moya-Briggs Sarah, BRENNAN, *How to Apply to American Colleges and Universities*, VGM Career Horizons, USA, 1993, p.100.

²⁶ Celeste COLGAN, "Administering Higher Education In a Democratic Society", *Freedom Papers*, July, 1994, USA, p.3.; *International Student Guide to the USA*, Premiere Edition, 1994-1995, p.11.; LENN, Marjorie Peace, A.g.e., s.37.

²⁷ Michael F.ADAMS- Larry G. BUMGARDNER, "The Role of Public Relations in a Successful Fund-Raising Campaign", *New Strategies in Higher Education Marketing*, The Ha Worth Press, New York, 1991, p.169-175

²⁸ Hüseyin KORKUT, A.g.e., s.74.

²⁹ Celeste COLGAN, A.g.e., s.3.

³⁰ Marjorie Peace LENN, *Diversity Accessibility and Quality*, College Board Publications, New York, 1995, p.37.

³¹ ERDOĞAN, A.g.e., s.74-75.

³² İsmail TATLIOĞLU, A.g.e., s.45.; Süreyya ERSOY, *Amerika Birleşik Devletlerinde Yüksek Öğretim...*, s.4.

Tablo.4.
ABD’de Yükseköğretimin Finansman Kaynakları (%)

	Yüksek Okullar	Devlet Üniver.	Özel Üniver.
Federal	6	10.4	11.7
Eyalet	51	56.3	3.8
Bölgesel	19	0.4	1.4
Harçlar	20	19.5	45.9
Diğer	4	13.4	37.2

Kaynak: İrfan ERDOĞAN, A.g.e., s.75.

Bölgesel hükümet harcamalarının yaklaşık olarak %44.3’ü, eyalet harcamalarının ise %40’ı eğitim amaçlı olarak yapılmaktadır. Toplam eğitim harcamalarından %8-10’u federal hükümet tarafından, %45-55’i de eyalet hükümeti tarafından ve %40-50 arasındaki bir oranda da bölge yönetimi tarafından karşılanmaktadır. Ancak, bu oranlar dönemler itibariyle farklılık gösterebilmektedir.

3.1.2.1. ABD Yükseköğretiminde Cari Fon Gelir ve Giderleri

3.1.2.1.1. Kamu ve Özel Kurumların Gelirleri

ABD’de kamusal ve özel yükseköğretim kurumlarının 1989-1990 yılları arasındaki cari fon kaynaklarını oluşturan tüm kalemler ve toplamları aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo.5.
ABD’de Kamusal ve Özel Yükseköğretim Kurumlarının 1989-1990 Cari Fon Gelirlerinin Kaynakları

	Kamu	Özel
Eyaletler	% 41.7	% 2.6
Federal Hükümet	% 10.3	% 15.9
Belediyeler	% 3.7	% 0.7
Harçlar	% 15.5	% 39.6
Diğer	% 2.7	% 4.6
Satış ve Hizmetler	% 21.7	% 22.6
Bağışlar	% 0.5	% 5.3
Özel Kaynaklar	% 3.8	% 8.7
Toplam gelirler Milyar \$	88.9	50.7

Kaynak: Celeste COLGAN, “Administering Higher Education In a Democratic Society”, **Freedom Papers**, July, 1994, USA, p.12.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ABD’de yükseköğretim esas itibariyle paralıdır ve büyük oranda öğrencilerden alınan ücretlere bağlıdır. Öğrencilerden alınan öğrenim ücretleri, üniversiteden üniversiteye geçişle birlikte, 4000-24000

ABD Doları arasında değişmektedir. Özel okullar genellikle devlet okullarından daha pahalıdır.³³

3.1.2.1.2. Kamu ve Özel Kurumların Harcamaları

ABD’de kamu ve özel sektör yükseköğretim kurumlarındaki harcama kalemleri ve toplamları da aşağıda sırasıyla verilmektedir.

Tablo.6.
ABD’de Kamusal ve Özel Yükseköğretim Kurumlarının
1989-1990 Cari Fon Harcamaları

	KAMU	ÖZEL
Eğitim	%34.1	%26.4
Araştırma	%10.3	%8.1
Kamusal Hizmetler	%4.3	%2.0
Akademik ve Kurumsal Destekler	%16.3	%16.5
Öğrenci Hizmetleri	%4.7	%4.8
Ağaçlandırma ve Bakımı	%7.4	%6.4
Burs ve Üyelik Aidatı	%2.8	%8.7
Yardımcı Girişimler	%9.7	%10.1
Sağlık	%9.5	%9.3
Diğer	%1.2	%7.6
Toplam Milyar \$	85.8	48.9

Kaynak:Celeste COLGAN, “Administering Higher Education In a Democratic Society”, *Freedom Papers*, USA, July 1994, p.13.

3.1.3. ABD’de Özel Sektör Yükseköğretimi

ABD’de özel yükseköğretim kurumlarının önemli bir yeri bulunmaktadır. 1989 yılında sayıları 3535 olan ve 13.3 milyon öğrenciye eğitim veren yükseköğretim kurumlarının % 54’ü özel, % 46’sı da kamu kuruluşudur.³⁴ ABD’deki özel üniversiteler ile kamu üniversitelerinin gelir kaynaklarına göre karşılaştırılmaları aşağıda verilmektedir.³⁵

	Kamu üniversiteleri, %	Özel Üniversiteler, %
Kamu Kaynakları		
-Doğrudan Tahsisler	47.0	1.5
-Hibe ve Sözleşmeli Projeler	10.8	18.5

³³ Süreyya ERSOY, *Amerika Birleşik Devletlerinde Yüksek ...*s.4.

³⁴ İhsan DOĞRAMACI, “Yükseköğretimin Gelişimi üniversite Yönetiminde Özerklik ve demokrasi” *Yeni Türkiye Dergisi*, Eğitim Özel Sayısı, Yıl:2, Sayı:7, Ocak-Şubat 1996, s.336.

³⁵ TÜSIAD, A.g.e., s.120.

Öğrenim Ücretleri	15.2	39.6
Vakıf Gelirleri, Bağış ve Yardımlar	3.8	14.4
Hizmet Satışlarından Elde Edilen Gelirler	23.2	26.0

Yukarıda açıkça görüldüğü gibi ABD'deki kamu üniversitelerine büyük oranda doğrudan kamu tahsisi yapılırken (% 47), özel üniversitelerde ise, öğrencilerden alınan öğrenim ücretleri en büyük finansman kaynağını oluşturmaktadır (%39.6). Özel üniversitelerde hizmet satışından elde edilen gelirler de toplam gelirler içinde ikinci sırayı almaktadır (%26).

ABD'de bazı özel kolej ve üniversiteler devletten destek almaktadırlar. Ancak, gelirlerinin çoğu öğrenci harçlarına, özel bağışlar, kuruluş (vakıf) ya da şirket fonları, vakıf gelirleri ve federal bağışlara dayanmaktadır.³⁶ ABD'de özel üniversiteler gelirlerinin yaklaşık olarak %80'i yukarıda sayılan özel kaynaklardan sağlanmaktadır.³⁷

ABD'de 1989 yılında yükseköğretim kurumlarının % 54'ü özel, geriye kalan % 46'sı da kamu kuruluşu niteliğindedir. 300 ABD üniversiteleri arasında yapılan sıralamada ilk 25'e giren üniversitelerden 23'ü özel üniversitelerdir.³⁸

3.1.4. ABD'de Yükseköğretimin Yönetimi ve Eğitim Politikaları

ABD'deki tüm üniversiteler, ister kamu ister özel olsun mütevelli heyetler tarafından yönetilmektedirler. Mütevelli heyetlerinin üniversiteleri yönetmeleri Amerikan üniversitelerinin kuruluşundan günümüze kadar devam eden bir uygulamadır. Yöneticiler seçimle değil atamayla göreve gelmektedirler. ABD üniversitelerinde Mütevelli heyeti üniversite yöneticilerini de atamaktadır. Her eyalette, eyalet hükümetine bağlı bir çok üniversite, bazı eyaletlerde 15-20 üniversite bir tek mütevelli heyet tarafından yönetilmektedir.³⁹

ABD'de kamuya ait yükseköğretim kurumlarında görev yapan mütevelli heyet üyelerinin mesleklerine göre durumları şu şekildedir:⁴⁰

Sanayi Ticaret:	% 40
Diğer İş Çevreleri:	% 25
Eğitim:	% 15
Diğer Alanlar:	% 19

³⁶ Celeste COLGAN, A.g.e., s.3-4.

³⁷ İsmail TATLIOĞLU, A.g.e., s.45.

³⁸ ERTUĞ, A.g.e., "Türkiye'de Çağdaş Üniversiteleşme ve YÖK Konusunda İhsan Doğramacı İle Söyleşi", s.251-252.

³⁹ YÖK, Kasım 1981-Kasım 1988 Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler, s.72.; KORKUT, Hüseyin, A.g.e.,s.75.; İhsan DOĞRAMACI, "Yükseköğretimin Gelişimi üniversite Yönetiminde Özerklik ve demokrasi" Yeni Türkiye Dergisi, Eğitim Özel Sayısı, Yıl:2, Sayı:7, Ocak-Şubat 1996, s.333.; Celal ERTUĞ, A.g.e., "Türkiye'de Çağdaş Üniversiteleşme ve YÖK Konusunda İhsan Doğramacı İle Söyleşi" s.269.; TÜSIAD, Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim...,s.126.; Cem KOZLU, A.g.e., s.219.

⁴⁰ TÜSIAD, Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim...,s.128-129.

Yukarıda görüleceği gibi üniversite mütevelli heyet üyelerinin büyük bir kısmı üniversite dışından atanmaktadır. Üniversitelerin üst düzey yöneticileri, üniversite mensupları tarafından değil, mütevelli heyet tarafından ve genellikle o üniversitenin mensubu olmayan kişiler arasından uzun bir süre için atanmaktadır.⁴¹

Amerikan üniversiteleri farklı yapıda olmalarına rağmen en büyük ortak özellikleri birbirleriyle kıyasıya bir rekabete girişmeleridir. Her üniversite, çeşitli kaynaklardan daha fazla finansman sağlamak, nitelik ve nicelik olarak daha fazla araştırma ve yayın yapmak, ülke genelinde ün yapmak ve bunu sürdürmek çabası içerisinde. Bu nedenle zaman zaman ülke çapında üniversiteler sahip oldukları üne göre sıralanmakta bu da üniversiteler için son derece büyük bir önem taşımaktadır.⁴²

3.1.4.1. Özel ve Kamusal Okullara Federal Vergi sübvansiyonları

Gelir vergisinin, kamusal ve özel eğitim talebi üzerinde önemli etkileri vardır. Eğitim ile ilgili olarak eyalet ve yerel yönetimlerin yaptıkları giderler, federal gelir vergi beyannamelerinden düşülebilmektedir. Ayrıca, eyalet ile yerel yönetim bonolarının faizleri federal vergilemeden muaf tutulmaktadır. Bu durumda, eğitim bir anlamda zımni olarak sübvansiyon edilmiş olmaktadır.⁴³

3.1.4.2. Özel Okullara Kamu Desteği

ABD'de son dönemlerde özel okullara devletin yaptığı mali yardımların artırılması yönünde giderek artan bir kamu desteği görülmektedir. Ancak, yapılan yardımların kurumlar yerine doğrudan öğrencilere yapılması görüşü ağırlık kazanmaktadır.⁴⁴

3.1.4.3. Vergi İndirimi

Özel yükseköğretim kurumlarına ücret ödeyen veliler, bu harcamalarının belli bir yüzdesini gelir vergisinden düşürebileceklerdir. Bu durumda devlet vergi indirimi sağlayacak yerde çocuklarını okula gönderen ailelere belli bir çek gönderebilir. Bu yolla yapılan harcamalar, federal bütçede açık bir kalem olarak görülebilecektir.⁴⁵

3.1.4.4. Okul Kuponları

Bu sistemde her öğrenciye kendi isteği doğrultusunda seçeceği herhangi bir devlet okulunda kullanabileceği bir kupon verilmektedir. Öğrenci bu kuponu

⁴¹ YÖK, Kasım 1981-Kasım 1988 Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler, s.72.; TÜSİAD, Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim...,s.130.

⁴² Henry ROSOVSKY, Üniversite, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları:6, Beşinci Baskı, Nisan 1995, s. 23.; Hüseyin KORKUT, A.g.e., s.67.; Gun NEAVE, "On Living in Interesting Times: Higher Education in Western Europe 1985-1995", *European Journal of Education*, Vol. 30, No:4, 1995, p.379.

⁴³ STIGLITZ, A.g.e., s.452.

⁴⁴ A.g.e., s.463.

⁴⁵ A.g.e., s.463.

okula verdikten sonra devlet okula sabit bir miktarda para göndermektedir. Okul bu kupon dışında öğrenciden ayrıca ücret alabilir. Okul kuponları sisteminin gerekçesi, devlet okullarının özel okullarla rekabet edebilmeleridir. Çünkü, okullar öğrenci çekebilmek daha nitelikli eğitim vermek durumundadırlar. Bu da okullar arasında bir rekabeti getirecektir. Devlet okulları özel okullar gibi öğrencileri kendilerine gelmeye ikna etmek için ellerinden gelen çabayı göstereceklerdir.⁴⁶

Bu sistemi savunanlara göre, rekabet, kamu okullarını daha esnek hale getirecek ve eğitimde yeni buluşların ortaya çıkmasına yol açacaktır. Bu sisteme karşı çıkanlar ise, bu durumun zengin ve iyi eğitilmiş çocuklarının bir okula, fakir ve daha az eğitilmiş ailelerin çocuklarının başka bir okula gideceklerini iddia etmektedirler. Bu durum da, sosyal ve ekonomik bakımdan daha tabakalaşmış bir topluma yol açacaktır.⁴⁷

3.1.5. ABD’de Öğrencilere Finansal Destek Sağlanması

ABD’de diğer ülkelerdeki uygulamalarla birlikte doğrudan ve dolaylı olarak çeşitli şekillerde finansal destek sağlanmaktadır. Federal hükümet adına Eğitim Bakanlığınca yılda yaklaşık 6.5 milyon öğrenciye burs ve kredi olarak toplam 12 milyar dolarlık harcama yapılmaktadır.⁴⁸

Bunun yanı sıra ABD’de bazı üniversiteler öğrencilere çalışma programı sunmaktadırlar. Birçok öğrenci ise, kampus içinde çalıştırılmaktadır. Bunlar; kütüphanelerde kitap dizmek, laboratuvarların temizliği, çevre temizliği gibi işlerde çalıştırılmaktadırlar.⁴⁹

ABD’de finansal yardımlar kurumların kendileri tarafından sağlanmaktadır. İster devlet, ister özel her kolej ve üniversitenin kendi özel yardım ofisleri vardır. Öğrenciler üniversiteye kabul edilirken burs, kredi veya çalışma programı karşılıklı olarak tespit edilir. Başvuran öğrencinin ailesinin gelir durumuna göre burs programı belirlenir. Örneğin; bir öğrenci’nin Wisconsin at Eau Claire üniversitesinde 1992-93 döneminde dokuz aylık harcama tutarı 7400 \$ ise finansal yardım olarak öğrenci 3000 \$ ödeyecek geriye kalan 4400 \$ ‘ın

2400’ü borç
2000’i burs programı

şeklinde öğrenciye sunulur. Ailelerin katkı payları; ailenin finansman bilgileri, anne ve babanın gelir ve mal varlıkları, üniversite veya koleje devam eden öğrenci sayısı ve ailelerin fert sayısına göre belirlenmektedir.⁵⁰

⁴⁶ A.g.e., s.463-464.

⁴⁷ A.g.e., s.464.

⁴⁸ Ülku BİLGİN, “Amerika Birleşik Devletlerinde Eğitim Hakkında Araştırma”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Eğitim Özel Sayısı, Yıl:2, Sayı:7, Ocak-Şubat 1996, s.547.

⁴⁹ COLGAN, A.g.e., s.11.

⁵⁰ A.g.e., p.11

Böylece bütün üniversiteler, en başarılı öğrencileri kendilerine çekmek için, en iyi finansal yardım paketleri sunmaktadırlar.⁵¹

Ancak, ABD’de öğrencilerin mezun olmasından sonra borçların ödenmesi planı iyi çalışmadı. Bu nedenle yeni bir plan hazırlandı. Bu plana göre; öğrenciler borçlarını, gelir vergisiyle birlikte ödeyerek, bu paraların geri ödenmesi sağlandı. Eğer öğrenci borçlarını ödemeyi ihmal ederse, öğrencinin federal gelir vergisinde belirli bir artış yapılarak bu paralar geri alınmakta idi.

4. JAPONYA’DA YÜKSEKÖĞRETİM

Japonya’nın, özellikle son zamanlarda büyük bir hızla gerçekleştirdiği ekonomik ve teknolojik gelişmelerin altında başarılı bir eğitim sisteminin olabileceği varsayımı yaygın olarak kabul görmektedir.⁵² Patrick ve Rosovsky’e göre de, Japonya’nın ekonomik büyümesindeki temel etken iyi eğitilmiş ve çalışkan işgücüdür.⁵³ Bu durumda kıt kaynaklara sahip Japonya’nın en büyük kaynağı eğitilmiş insan gücü olmaktadır.⁵⁴

Japonya’da yüksek öğretim çağındaki nüfusun % 32’si yüksek öğretime devam etmektedir. Japonya’da yükseköğretimde 1994 yılı itibariyle okuyan öğrenci sayısı 4 milyon civarındadır.

4.1. Yükseköğretim Kurumları

Japon yükseköğretim sistemi üniversite ve mesleki ve teknik eğitim olmak üzere iki alt gruptan oluşmaktadır. Japonya’da yükseköğretim kurumları ise; Üniversiteler, Teknoloji Kolejlere, Özel Eğitim Kolejlere ve Açık Öğretim Üniversitesidir. Bu kurumlarla ilgili kısa bilgiler aşağıda verilmektedir.⁵⁵

4.1.1. Üniversiteler

Japonya’da ileri düzeyde eğitim veren üniversiteler genellikle dört yıllık eğitim vermektedirler. Ancak, iki ve üç yıllık okullar ile tıp, dişçilik vb. 6 yıl süreli okullar da mevcuttur. Üniversitelere lise ve dengi okul mezunları girebilmektedirler.

4.1.2: Teknoloji Kolejlere

Amacı, öğrencilerin teknik alanda bilgi ve beceri edinmelerini sağlamak olan bu okullara ortaokul mezunları da alınmaktadırlar. Ortaokul mezunları 5

⁵¹ A.g.e., s.11.

⁵² İrfan ERDOĞAN, *Çağdaş Eğitim Sistemleri*, Sistem Yayıncılık, I.Basım, İstanbul, Ekim 1995, s.2.

⁵³ Cem KOZLU, *Türkiye mucizesi için*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Üçüncü Baskı, Ankara, 1995, s.126.

⁵⁴ Hamdi ÖZÇELİKEL, *Japon Yönetim Sistemleri*, MESS Eğitim Vakfı Yayın No: 177, Haziran 1994, s.13.

⁵⁵ ÖZ-DE-BİR, *Japon Eğitim Sistemi ve Özel Dershaneler*, Özel Dershaneler Birliği Yayınları, Ankara, 1997, s.16-19.

yıl, lise mezunları ise; 2 yıl öğrenim göyerek bu okullardan mezun olabilmektedirler.

4.1.3. Özel Eğitim Kolejleri

Japonya'da Özel Eğitim Kolejleri 1967 yılından itibaren öğretime başlamışlardır. 1993 yılı itibariyle sayıları 343 olan bu okullarda okuyan öğrenci sayısı da 860 bine ulaşmıştır.

Bu okullar teknik alanda, lise veya üniversite seviyesinde 1, 2, veya 3 yıllık eğitim veren kurumlardır. Bu kurumların sayıları ile öğrenci ve öğretim üyesi sayıları ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo.7.
**Özel Eğitim Kolejlerinin Kurum,
Öğrenci ve Öğretim Üyesi Sayıları**

	Kurum Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğr. Üyesi Sayısı
Ulusal	161	18.323	788
Yerel	198	32.230	2.279
Özel	3072	808.620	32.751
Toplam	3431	859.173	35.818

Kaynak: ÖZ-DE-BİR, Japon Eğitim Sistemi...,s.16-19.

4.1.4. Açık Öğretim Üniversiteleri

Japonya'da 1985 yılından itibaren açık öğretim üniversiteleri faaliyete geçmişlerdir. Bu üniversiteler, eğitimlerini kitle yayın organlarını (TV, Radyo, yazılı basın vb. yayın organları) kullanarak sürdürmektedirler.

4.2. Yükseköğretimin Yönetimi

Japonya'da devlet üniversiteleri eğitim bakanlığına bağlıdır. Bu bağlılık idari ve mali açıdan olmaktadır. Üniversiteler idari açıdan özgürdürler. Bakanlık mali konularda etkin bir rol oynamaktadır. Yapılması gereken her türlü harcamanın kaynağı bakanlıktır. Bakanlık tarafından üniversitelere finansman bakımından yeterli destek sağlanmaktadır.⁵⁶

4.3. Japon Yükseköğretiminin Genel Durumu

Japon yükseköğretim sistemi, kurum sayısı, öğrenci sayısı öğretim elemanları bakımından aşağıdaki tabloa özetlenmektedir.⁵⁷

⁵⁶ Bozkurt GÜVENÇ, Kültür ve Eğitim, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1995, s.25-26.

⁵⁷ TÜSİAD, Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim...,s.69.

Tablo.8.
Japon Yükseköğretim Sistemi (1990)

Kurum Türü	Kurum Sayısı				Öğrenci Sayısı				Ders Veren		Öğretim Elemanı	
	Milli	Yerel	Özel	Toplam	Milli	Yerel	Özel	Toplam	Milli	Yerel	Özel	Toplam
Teknik Kolej*	54	4	4	62	45627	4126	3177	52930	3478	346	179	4003
M.Y.O. (Junior College)	41	54	498	593	18510	22467	438232	479389	1305	1989	17195	20489
Üniversite	96	39	372	507	518609	64140	1550613	2133362	53715	6592	63481	123838
Uzmanlık Yük. Okulu**	66	182	2952	3300	17433	27805	746193	791431	756	1908	29108	31773
Muhtelif Yük. Okul***	4	85	3347	3436	82	6731	418528	425341	8	445	18859	19312
Toplam	316	364	7173	7898	600261	125449	3156743	3882453	59.266	11080	128823	199165
Pay, %	4.6	4.6	92.8	100.0	15.5	3.2	81.3	100.00	29.8	5.6	64.6	10.00

Kaynak: TÜSİAD, Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim...,s.71. *Japonya'da Teknik Kolej Ortaokuldan Sonra 5 yıllık bir okuldur. **Meslek Yüksekokullarının süresi 2 veya 5 yıldır. **Belirli bir mesleki veya teknik alanda uzmanlık öğretimi yapan, 3 yıla kadar süreli okullardır.

Bu iki gruptan oluşan üniversiteler içerisinde kamuya ait yükseköğretim kurumları da; ulusal ve yerel olmak üzere iki gruba ayrılmaktadırlar. Diğer üçüncü grup ise, Japonya'da yaygın olarak bulunan özel yükseköğretim kurumlarıdır.

4.4. Japonya'da Özel Sektör Yükseköğretimi

Japonya'da bulunan 458 üniversiteden 329'u özel üniversitedir. Japonya'daki özel yükseköğretim kurumları, devletten iki şekilde finansal yardım almaktadırlar. Birincisi, özel projeler için, doğrudan ilgili yükseköğretim kurumuna tahsis edilen ödeneklerdir. İkincisi ise; Eğitim-Bilim-Kültür Bakanlığı, Japonya'daki özel öğretim kurumlarını özendirme ve geliştirmek amacıyla kurulan Özel Eğitim Geliştirme Kurumu'na hibe olarak yardım yapmaktadır. Bu kurum da kendisine yapılan yardımları, özel yükseköğretim kurumlarına dağıtmaktadır. Bu yolla Japonya'daki yükseköğretim kurumları harcamalarının % 35'ini karşılamaktadırlar.⁵⁸

Japon yükseköğretiminde öğrenciler kamu veya özel üniversite farkı gözetilmeksizin harç ödemek zorundadırlar.

Harçlar ve öğrenim ücretleri, yükseköğretim maliyetlerinin % 50'sini karşılamaktadır.⁵⁹ Japonya'da özel sektör yükseköğretiminin durumu ile, yükseköğretimin kamu ve özel sektör arasında dağılımı aşağıdaki tablo üzerinde gösterilmektedir.

Tablo.9.

Japonya'da Yükseköğretimin Kamu ve Özel Sektör Arasında Dağılımı

Kurum Türleri	Üniversite Sayısı	Tüm Seviyelerdeki Öğrenci Sayıları	Lisans	Yüksek lisans
Özel Sektör	328	1.328.569	1.307.247	21.322
Devlete Ait	95	412.699	374.758	37.941
Mahalli İdareler	34	50.366	47.629	2.737
Toplam	457	1.791.634	1.729.634	62.000

Kaynak: A.M. El-AGRAA and A.ICHII, "The Japanese Education System With Spee Emphasis on Higher Education", Higher Education, Vol. 14. 1985.;Zkr.İsmail TATLIOĞLU, "Eğitimde Piyasa Yaklaşımı ve Yükseköğretimde Özel Sektör", Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: XIII, Sayı: 1-2, Mart-Kasım 1992, s.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, japonya'daki üniversitelerden 328'i özel sektöre ait iken, sadece 95'i Devlete aittir. Bütün seviyelerdeki öğrenci sayıları bakımından da özel sektör üniversiteleri 1.328.569 öğrenci ile en büyük öğrenci miktarına sahiptirler. Bu öğrenci sayısı kamu üniversitelerindeki öğrenci sayısının 3.2 katı demektir.

⁵⁸ Celal ERTUĞ, A.g.e., "Türkiye'de Çağdaş Üniversiteleşme ve YÖK Konusunda İhsan Doğramacı İle Söyleşi", s.255-256.

⁵⁹ Tomoyasu TANAKA, "Japonya Örneği", Türkiye'de ve Dünyada Özel Öğretim Kurumlarının Eğitimdeki Yeri , İTO Yayın No:1993-2, s.56.

Japonya'da özel sektör üniversitelerinin gerek sayı gerekse kapasite bakımından önemli ölçüde büyümelerinde Devletin bu kurumlara sağladığı finansman yardımı önemli bir katkı yapmaktadır. Yıllar itibariyle Devletin özel sektör yükseköğretim kurumlarına sağladığı finansman yardımı aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo.10.
Devletin Özel Yükseköğretim Kurumlarına Sağladığı
Finansman Yardımı
(Milyon Yen)

Mali Yıl	Sağlanan Finansman Desteği
1970	13.220
1971	19.840
1972	30.100
1973	43.380
1974	71.000
1975	100.710
1976	129.010
1977	160.500
1978	197.500
1979	235.500
1980	260.500
1981	283.500
1982	283.500
1983	277.000
1984	249.300

Kaynak: El AGRAA and ICHII, A.g.e.p.8.

Japonya'da özel yükseköğretim kurumlarının desteklenmesi kapsamında yapılan yardımlar ABD'ye göre daha yüksektir. Japonya'da Eğitim, Bilim ve Kültür Bakanlığı bütçesinden cari harcama olarak öğrenci başına yapılan sübvansiyonlar ile eğitim ve araştırma için gereken araç-gereç ve tesislerin temin edilmesi amacıyla yapılan hibelerin yanında, büyük oranda Bakanlık tarafından finanse edilen Japon Özel Öğretim Geliştirme Vakfı tarafından sağlanan uzun vadeli ve düşük faizli krediler önemli bir yer tutmaktadır.⁶⁰

Tümü paralı olan Japon üniversitelerinde öğrencilerden yıllık olarak ücret alınmaktadır. 1995-1996 öğretim yılında, özel üniversiteler öğrenci başına 1.400.000-1.500.000 Yen; ulusal ve yerel üniversiteler ise; 900.000-1.000.000 Yen dolayında ücret almaktadırlar.⁶¹

⁶⁰ TÜSİAD, Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim...s.120-121.

⁶¹ ÖZ-DE-BİR, Japon Eğitim Sistemi...s.19.

5. ALMANYA'DA YÜKSEKÖĞRETİM

Almanya eyaletlerden oluşan bir ülkedir. Federal Devletin ortaya koyduğu bir çerçeve kanunu "Hochschulrahmengesetz" (HRG) bulunmaktadır. Bu kanunda belirtilen esaslara uygun olmak şartıyla, her eyalet kendi yükseköğretim kurumlarıyla ilgili kanun çıkarma yetkisine sahiptir.⁶²

Alman üniversitelerinde, akademik yönetimin başında daha önceki dönemlerde rektör bulunmaktaydı. Ancak, daha sonra birçok üniversitede bu görevi başkanlar devralmıştır. Almanya'da rektör veya başkan, çoğunluğu profesörlerden oluşan merkezi bir seçici kurulca belirlenir. Rektörler iki yıllık süreler için o üniversitenin profesörleri arasından seçilmektedir. Rektör yardımcıları ise üniversitenin günlük işlerini yürütürler. Başkan'ın ise; üniversite mensubu olma şartı yoktur. Başkanın görev süresi en az dört yıldır.⁶³

Alman üniversitelerinde rektör veya başkan'ın yanı sıra idari örgütün başı olarak ilgili bakanlıkça atanmış bir "Kanzler" bulunur. Rektör, akademik konularla ilgilenmenin yanı sıra, dışarıda üniversiteyi de temsil eder. Üniversitenin idari ve mali işlerinden Kanzler sorumludur.⁶⁴

Almanya'da 1994 yılı itibariyle 63'ü üniversite, 5'i Gesamthochschule ve 122'si Fachhochschule olmak üzere toplam 242 yükseköğretim kurumu bulunmaktadır.⁶⁵

Almanya üniversitelerinin giderleri çoğunlukla eyalet hükümetleri tarafından karşılanmaktadır. Hükümetin üniversitelerin giderlerini karşılama oranı eyaletten eyalete farklılık taşımakla birlikte, genellikle %80 civarındadır. Federal hükümetler ise toplam giderlerin %10-15 arasında giderlerin ancak bir kısmını karşılayacak kadar yardım yapmaktadır. Federal hükümet yardımı daha çok üniversitelerin yurt dışı ilişki ve projeleri için harcanmaktadır. Üniversitelerin geriye kalan diğer harcamaları ise, üniversitelerin özel olarak elde ettikleri gelirleriyle (vakıflar, harçlar vb.) karşılanmaktadır. Üniversitelerin bütçeleri ise, yıllık olarak eyalet parlâmentoları tarafından tespit edilmekte ve genel eyalet bütçeleri içinde yer almaktadır.⁶⁶

Alman üniversiteleri, öğretim fonksiyonları yanında araştırma fonksiyonunu da temel hedef olarak görmektedirler. Alman üniversiteleri ancak araştırma ile öğretimin olabileceğini kabul etmektedirler. Üniversiteler belli bir mesleğe yönelik öğrenci yetiştirirken bile, öğrencilere bilimsel davranış kazandırma hedefi ön planda tutulmaktadır.⁶⁷

⁶² YÖK, A.g.e., s.70.

⁶³ YÖK, A.g.e., s.70., TÜSİAD, Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim...,s.132-133.

⁶⁴ YÖK, A.g.e., s.71.

⁶⁵ TÜSİAD, Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim ...,s.66

⁶⁶ YÖK, A.g.e.s.71.; DOĞRAMACI, İhsan, "Yükseköğretimin Gelişimi üniversite yönetiminde Özerklik ve demokrasi" Yeni Türkiye Dergisi, Eğitim Özel Sayısı, Yıl:2, Sayı:7, Ocak-Şubat 1996, s.333.

⁶⁷ Hüseyin KORKUT, "Türkiye'de Üniversiteler İçin Model Arayışı," A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:23, Sayı:1, 1990, s.66.

6. İNGİLTERE'DE YÜKSEKÖĞRETİM

İngiltere'de günümüzde de yönetim sisteminde olduğu gibi eğitim uygulamalarında da aristokrasiyi çağrıştıran özellikte ilginç uygulamalar söz konusudur.⁶⁸

6.1. Yükseköğretim Sistemi ve Finansmanı

İngiltere'de üniversiteler, fakültelerle bunlara bağlı bölümlerden oluşmaktadır. Üniversite'nin en üst akademik organı senatodur. Senato, vice-chancellor'un yardımcıları, registrar, dekanlar, bölüm başkanı, profesörler, fakülte temsilcileri, kütüphane ve yurt müdürleri ile az sayıda öğrenci temsilcilerinden oluşmaktadır.⁶⁹

İngiltere'deki yükseköğretim sistemi 1963 yılında Lord Lionel Robbins'in başkanlığındaki bir komite tarafından baştan aşağıya gözden geçirilmiştir. Komitenin hazırladığı rapor hükümet tarafından tümüyle gözden geçirilmiştir. Komitenin hazırladığı raporun hükümet tarafından kabulü üzerine, İngiltere'de bir bölümü yeni, bir bölümü de mevcut kurumlardan oluşan "Whitebrick Universities" olarak isimlendirilen, 18 yeni üniversite ile daha çok mesleki eğitime yönelik faaliyette bulunan ve yapı itibarıyla üniversite ile meslek yüksekokulu arasındaki bir niteliğe sahip olan 30 Politeknik kurulmuştur.⁷⁰

Üniversitelerin tümünü kapsayan ilk yasa, 1988'de çıkarılan "Eğitim Reformu Yasası" dır. Bu yasa ile "Üniversite Fonları Konseyi" kurulmuş, ayrıca üniversitelerin finans kaynakları ve öğretim üyelerinin iş statüleriyle ilgili hükümler yer almıştır. 1992 yılında yapılan bir değişiklikle "Üniversite Fonları Konseyi" yerine İngiltere, Galler ve İskoçya için ayrı işlevleri olan üç ayrı Fonlar Konseyi kurulmuş ve üniversiteler dışındaki yükseköğretim kurumları da, bu fon konseylerinin yetki alanlarına dahil edilmiştir.⁷¹

1992 yılında yapılan bir değişiklikle "Üniversite Fonları Konseyi" yerine İngiltere, Galler ve İskoçya için ayrı işlevlere sahip üç ayrı fonlar konseyi kurulmuş ve üniversiteler dışındaki yükseköğretim kurumları da, bu konseylerin yetki alanı içine alınmışlardır.⁷²

Bu konseylerin üyeleri Eğitim Bakanı tarafından atanmaktadır. Bu üyelerin çoğu üniversite dışındaki elemanlardan seçilmektedir. Örneğin; İngiltere Yükseköğretim Fonları Konseyi'nin on beş üyesinden beşi profesör, diğer üyeleri ise, sanayici, bankacı vb. kişilerden oluşmaktadır.⁷³

İngiltere'de Türkiye'deki Yüksek Öğretim Kurulu'na benzer "Higher Education Funding Council" (HEFC) adlı bir kuruluş, herhangi bir üniversitenin

⁶⁸ ERDOĞAN, A.g.e., s.2.

⁶⁹ TÜSİAD, Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim...,s.125.

⁷⁰ A.g.e., s.66.

⁷¹ Celal ERTUĞ, A.g.e.,s.267.

⁷² A.g.e.,s.268.

⁷³ İhsan DOĞRAMACI, "Yükseköğretimin Gelişimi üniversite Yönetiminde Özerklik ve demokrasi" Yeni Türkiye Dergisi. Eğitim Özel Sayısı, Yıl:2, Sayı:7, Ocak-Şubat 1996, s.333.; Celal ERTUĞ. A.g.e., "Türkiye'de Çağdaş Üniversiteleşme ve YÖK Konusunda İhsan Doğramacı İle Söyleşi", s.267.

görevini yeterince yapıp yapmadığını denetleme, üniversiteyi kapatma veya bir başka üniversiteye bağlama yetkisine sahiptir.⁷⁴

İngiltere'deki üniversiteler, büyük oranda kamu kaynaklarından finanse edilmekte ancak, personel istihdamı ve müfredat programları bakımından tamamen serbest olan kuruluşlardır. İngiltere'deki üniversiteleri bu açıdan özel yükseköğretim kurumları kapsamında değerlendirmek mümkündür.⁷⁵

İrlanda'da üniversitelere tahsis edilen kaynaklar yasayla kurulmuş olan "Higher Education Authority" (HEA) adlı kuruluş tarafından dağıtılmaktadır. Kurul aynı zamanda üniversitelerin faaliyetlerini de planlar ve koordine eder. Bu kurulun üyeleri hükümetçe atanır. Üyelerin çoğunluğunu üniversite mensupları oluşturmaktadır.⁷⁶

İngiltere'de yıllar itibariyle merkezi ve yerel hükümetler tarafından eğitime ayrılan finansman kaynakları gittikçe artmaktadır. Örneğin; 1982 yılında eğitime ayrılan toplam kaynak 11229 iken, bu rakam 1990 yılında 20610, 1992 yılında ise, 21958 milyar Sterlin'e çıkmıştır.⁷⁷

İngiltere'de eğitim tarihi konusunda yapılan araştırmalar devlet okullarının, ülkede eğitim düzeyinin gelişmesine çok az katkısının olduğunu ortaya koymuştur. Ancak, İngiltere'de devlet eğitimde etkisini özel okullarda okuyan öğrencilerin devlet okullarına kaydırılmasında göstermiştir.⁷⁸ Bu nedenle, İngiltere'deki okullar arasında özel okulların oranı %5-6 civarında kalmıştır.⁷⁹

7. GENEL DEĞERLENDİRME

İkinci Dünya Savaşı ve özellikle Sputnik Şoku'ndan sonra refah düzeyinde meydana gelen artışlar ve refahın toplumlarda yaygınlaşmasının da etkisiyle 1960 ve 1970'li yıllarda, yükseköğretim tüm dünyada giderek yaygınlaşmış ve yükseköğretimde yatırım ve cari harcamalar önemli ölçüde artmıştır.⁸⁰

Ancak, her ülke yükseköğretime daha fazla önem verirken, kendine özgü finansman ve yönetim modelleri geliştirmiştir. İngiltere, İskoçya, Galler, İrlanda, Avustralya, Yeni Zelanda, ABD ve Kanada'da yükseköğretimde uygulanan sistemin temel ilkesi, devletin üniversiteleri yönetme yetkisinin toplumda çeşitli alanlarda başarılı olmuş kişilerden oluşan ara kuruluşlara devredilmesidir.

⁷⁴ Celal ERTUĞ, A.g.e., s.245.

⁷⁵ TÜSIAD, *Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim*, s.117.

⁷⁶ A.g.e.s.126.

⁷⁷ D.I. TROTMAN-DICKENSON. *Economics of the Public Sector*, Macmillan Press Ltd., Malaysia, 1996, p.312.

⁷⁸ Uğur YILDIZIM, A.g.e., s.2-3.

⁷⁹ Seamus RAINBIRT, *Türkiye'de ve Dünya'da Özel Öğretim Kurumlarının Eğitimdeki Yeri Semineri*, "İngiltere Örneği", İTO Yayın No:1993-2, İstanbul, 1992, s.26.

⁸⁰ TÜSIAD, *Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim*, s.101.

Bu ülkelerin tümünde, iki ayrı düzeyde ara kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşlardan ilki, ülke genelinde veya eyalet düzeyinde, bulunduğu yerdeki tüm üniversitelerin faaliyetlerini planlayan, koordine eden, denetleyen ve devlet tarafından üniversitelere tahsis edilen kaynakları kurumlar arasında dağıtan merkezi kuruluştur. İkincisi ise; her bir üniversite için ayrı ayrı kuruluş niteliğindeki ara kuruluştur.⁸¹

Bu çalışmada görüleceği gibi hemen hemen tüm ülkelerde kamusal yükseköğretim kurumlarının başlıca finansman kaynağı devlet bütçesinden bu kurumlara ayrılan pay olmaktadır. Devlet tarafından sağlanan finansman desteğinin en düşük olduğu ülkeler % 59.2 ve % 63.1 oranlarıyla ABD ve Japonya'dır. Aşağıdaki tabloda seçilmiş bazı ülkelerde yükseköğretimin finansmanı toplu olarak gösterilmektedir.

Tablo.11.
Bazı Ülkelerde Yükseköğretimin Finansmanı

Almanya	ABD	Avusturya	Belçika	Fransa	Hollanda	İngiltere	İsviçre	Japonya
Parasız	Paralı	Parasız	Parasız	Parasız	Öğrenci Katkılı Finansman	Paralı	Parasız	Paralı

Kaynak: Muhsin HESAPÇIOĞLU - Handan ÖZCAN, A.g.e., s.157

Aşağıdaki tabloda da bazı ülkelerde kamu eğitim harcamaları toplu halde gösterilmektedir.

Tablo.12.
Bazı Ülkelerde Kamu Eğitim Harcamaları

ÜLKE	KAMU EĞİTİM HARCAM.			YÜKSEK BÜTÇESİ ÖĞR.	
	Toplam Kamu Harcaması %*	GSMH'nin %*	Kişi Başına \$*	Toplam Kamu Eğt. Harc. %**	GSMH'nin %**
KUZEY AMERİKA ÜLKELERİ					
ABD	12.4	5.7	1.272	40.2	2.3
KANADA	15.6	7.2	1.425	29.0	2.1
PASİFİK ÜLKELERİ					
JAPONYA	16.2	5.0	1.111	22.5	1.3
AVUSTRALYA	12.7	5.1	624	19.5	1.1
AB ÜLKELERİ					
BELÇİKA	10.5	6.1	754	17.6	0.9
FRANSA	10.2	5.7	908	13.1	0.7
ALMANYA	8.8	6.2	832	21.5	0.9

⁸¹ Celal ERTUĞ, A.g.e., "Türkiye'de Çağdaş Üniversiteleşme ve YÖK Konusunda İhsan Doğramacı ile Soyleşi", s.266.

İTALYA	8.3	4.8	521	VY	0.8
İSPANYA	9.7	4.6	371	16.0	0.8
OECD ÜLKELERİ					
AVUSTURYA	7.6	5.6	909	29.9	1.5
FİNLANDİYA	16.1	5.8	1.210	21.2	1.2
İSVEÇ	13.8	7.8	1.595	12.5	1.5
İSVİÇRE	18.7	5.1	1.427	18.1	1.0
TÜRKİYE	18.9	3.7****	79***	25.5	0.47
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER					
MEKSİKA	VY	4.1	42	29.2	VY
BREZİLYA	17.7	3.9	VY	20.8	VY
G.KORE	26.6	3.1	181	7.0	0.3
TAYLAND	20.0	3.8	34	11.9	0.4

Kaynak: Ayşe Gül YILGÖR, A.g.e., s.4.; TÜSİAD, A.g.e, s.6.

*1988 yılı **1985-1990 ortalaması **1992 yılı ****1990 yılı

Tabloda görüldüğü üzere GSMH'mn yüzdesi olarak kamu eğitim harcamaları bakımından Türkiye Güney Kore'den sonra en düşük payı ayıran ülkedir (%3.7). Bu oran en yüksek olarak Kanada'da % 7.2 , ABD'de ise; % 5.7 dir.

Toplam kamu eğitim harcamaları içerisinde yükseköğretim bütçesi'nin aldığı pay yüzde olarak; Türkiye'de ABD, Kanada ve Avusturya ve Meksika'dan sonra en büyük payı almaktadır (% 25.5). Türkiye'de GSMH'nin yüzdesi olarak yükseköğretim bütçesi % 0.47'dir. Bu oran ABD'de 2.3, Kanada'da % 2.1, Tayland'da ise; % 0.3'tür.

Bazı ülkelerde yükseköğretim için kamu kaynaklarından yapılan harcamalar da toplu olarak aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo.13.
Bazı Ülkelerde Yükseköğretim İçin Kamu Kaynaklarından Yapılan Harcamalar

Ülke	Yükseköğretim Harcamaları		Öğrenci Başına ABD \$ (Cari Fiyatlarla)	Harcama Kişi Başına GSMH'ya Oranı
	Toplam Kamu Eğitim Harc. %'si	GSMH'nin Yüzdesi		
İsviçre	18.7	1.0	11.832 (a)	0.4
Danimarka	21.8	1.6	11.447 (a)	0.6
Japonya	22.5	1.3	10.250 (a)	0.5
ABD	40.2	2.3	9.681 (a)	0.5
Hollanda	29.2	1.9	9.653 (a)	0.7
Singapur	30.7	1.1	9.146 (a)	1.2
Finlandiya	21.2	1.2	6.923 (a)	0.4

Malezya	14.9	1.0	6.332 (a)	3.5
İsveç	12.5	1.5	6.280 (a)	0.3
Avusturya	19.5	1.1	6.116 (a)	0.4
Avustralya	29.9	1.5	5.871 (a)	0.5
Norveç	15.0	1.1	5.792 (a)	0.3
Kanada	29.0	2.1	5.767 (a)	0.4
Almanya	21.5	0.9	5.679 (a)	0.3
İngiltere	18.9	0.9	5.215 (a)	0.4
İsrail	18.9	0.9	5.067 (a)	0.6
Belçika	17.6	0.9	4.795 (a)	0.3
Tayvan	VY	VY	3.941 (c)	0.5
Fransa	13.1	0.7	3.925 (a)	0.2
İrlanda	19.0	1.3	3.769 (a)	0.5
Yeni Zelanda	30.7	1.9	3.758 (a)	0.4
Venezuela	43.4	VY	2.921 (e)	1.1
Kore	7.0	0.3	2.132 (d)	VY
Arjantin	19.2	VY	1.913 (e)	VY
Kolombiya	VY	VY	1.790 (e)	VY
İspanya	16.0	0.8	1.650 (a)	0.2
Portekiz	15.3	0.8	1.473 (a)	0.6
Macaristan	14.3	0.7	1.462 (a)	0.6
Brezilya	20.8	VY	1.353 (e)	VY
Meksika	29.2	VY	1.268 (e)	VY
Tayland	11.9	0.4	1.267 (d)	VY
Şili	20.3	0.4	1.077 (e)	VY
Çin	20.6	0.6	900 (d)	3.3
Hindistan	VY	VY	599 (d)	2.3
1985	24.4	0.42	744	0.59
1988	25.5	0.47	869	0.60
1990	22.8	0.56	1.935	0.62
Türkiye 1991	23.7	0.69	1.777	0.64
1992	22.9	0.84	1.896	0.66
1993	22.5	0.90	2.776	0.69

Kaynak: TÜSİAD, Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim...,s.110.

VY: Veri yok (a) 1988 Cari harcamaları (b) 1990-1991 Cari harcamalar
(c)1990-1991 Toplam harcamalar (d) 1985 Cari harcamalar,
(e) 1985 Toplam harcamalar

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, yükseköğretimde öğrenci başına en büyük harcamayı 11.832 ABD \$'ı ile İsveçre yapmaktadır. Bu ülkeyi sırasıyla, Danimarka (11.447), Japonya (10.250) ve ABD (9.681) izlemektedir.

Yükseköğretim harcamalarında GSMH'nın yüzdesi olarak, en yüksek payı ABD (2.3), Kanada (2.1) ve Hollanda (1.9) ayırmaktadırlar.

KAYNAKÇA

- Bozkurt GÜVENÇ, **Kültür ve Eğitim** , Gündoğan Yayınları, Ankara, 1995.
- Celal ERTUĞ, **Türkiye’de ve Dünya’da İhsan Doğramacı Olayı**, Birinci Baskı, Komat A.Ş., İstanbul, 1996.
- Celeste COLGAN, “Administering Higher Education In a Democratic Society”, **Freedom Papers**, USA, July 1994.
- Cem KOZLU, **Türkiye Mucizesi İçin**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Üçüncü Baskı, Ankara, 1995.
- D.I. TROTMAN-DICKENSON, **Economics of the Public Sector**, Macmillan Press Ltd., Malaysia, 1996.
- George PREDDEY, **New Zealand Model: Public Funds Allocation To Universities**, New Zealand of Education, New Zealand, 18 March 1996.
- Gun NEAVE, “On Living in Interesting Times: Higher Education in Western Europe 1985-1995”, **European Journal of Education**, Vol. 30, No:4, 1995.
- Hamdi ÖZÇELİKEL, **Japon Yönetim Sistemleri**, MESS Eğitim Vakfı Yayın No: 177, Haziran 1994.
- Henry ROSOVSKY, **Üniversite**, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları:6, Beşinci Baskı, Nisan 1995.
- Hüseyin KORKUT, “Türkiye’de Üniversiteler İçin Model Arayışı,” **A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt:23, Sayı:1, 1990.
- International Student Guide to the USA**, Premiere Edition, 1994-1995.
- İhsan DOĞRAMACI, “Yükseköğretimin Gelişimi üniversite Yönetiminde Özerklik ve demokrasi” **Yeni Türkiye Dergisi**, Eğitim Özel Sayısı, Yıl:2, Sayı:7, Ocak-Şubat 1996.
- İrfan ERDOĞAN, **Çağdaş Eğitim Sistemleri**, Sistem Yayıncılık, I.Basım, İstanbul, Ekim 1995.
- İsmail TATLIOĞLU, “Eğitimde Piyasa Yaklaşımı ve Yükseköğretimde Özel Sektör”, **U.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:XIII, Sayı: 1-2, Mart-Kasım 1992.
- Joseph E. STIGLITZ, **Kamu Kesimi Ekonomisi**, (Çev. Ömer Faruk Batırel), İkinci Baskı, M.Ü. Yayın No: 549, İstanbul, 1994.
- Marjorie Peace LENN, **Diversity Accessibility and Quality**, College Board Publications, New York, 199537.
- METEKSAN A.Ş., **Türk Yükseköğretiminde On Yıl 1981-1991, 1981 Reformu Ve Sonuçları**, Ankara, Kasım 1991.
- Michael F.ADAMS- Larry G. BUMGARDNER, “The Role of Public Relations in a Successful Fund-Raising Campaign”, **New Strategies in Higher Education Marketing**, The Ha Worth Press, New York, 1991.
- Moya-Briggs Sarah, BRENNAN, **How to Apply to American Colleges and Universities**, VGM Career Horizons, USA, 1993.

- ÖZ-DE-BİR, Japon Eğitim Sistemi ve Özel Dershaneler, Özel Dershaneler Birliği Yayınları, Ankara, 1997.
- Seamus RAINBIRT, Türkiye’de ve Dünya’da Özel Öğretim Kurumlarının Eğitimdeki Yeri Semineri, “İngiltere Örneği”, İTO Yayın No:1993-2, İstanbul, 1992.
- Süreyya ERSOY, Amerika Birleşik Devletlerinde Yüksek Öğrenim ve Dil Öğrenimi İçin Genel Bilgi, Fulbright Eğitim Komisyonu, 1997.
- Süreyya ERSOY, Amerika’da Yüksek Öğrenim İçin El Kitabı, III. Baskı, Fulbright Eğitim Komisyonu, Ankara, 1996.
- Tomoyasu TANAKA, “Japonya Örneği”, Türkiye’de ve Dünyada Özel Öğretim Kurumlarının Eğitimdeki Yeri, İTO Yayın No:1993-2.
- TÜSİAD, Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim Bilim ve Teknoloji, İstanbul, Haziran, 1994.
- Ülkü BİLGİN, “Amerika Birleşik Devletlerinde Eğitim Hakkında Araştırma”, Yeni Türkiye Dergisi, Eğitim Özel Sayısı, Yıl:2, Sayı:7, Ocak-Şubat 1996.
- YÖK, Kasım 1981-Kasım 1988 Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler.